

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-16\(45\)-99-111](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-16(45)-99-111)
УДК 32.019.52

Шманько Олег Володимирович,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича.
Чернівці, Україна.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9491-4564>
o.shmanko@chnu.edu.ua

СОЦІАЛЬНИЙ ПОПУЛІЗМ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА МАНІПУЛЯЦІЯ ЕЛЕКТОРАТОМ У ПЕРЕХІДНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. У статті розкривається значення негативних психологічних маніпулятивних технологій, що мають місце у сучасному перехідному українському суспільстві в процесі політичної діяльності. Вони пов'язані з процесом, який прийнято зараз називати популізмом. Автор доводить, що поряд з такими видами популізму як національний, релігійний, військовий, антиолігархічний та ін. дуже важливе значення займає соціальний. Соціальний популізм характерний для країн з різним рівнем розвитку, але суспільства перехідного типу мають більший ризик піддатися цьому явищу. Крім того, в Україні є значною частка населення, для яких основним джерелом доходів став перерозподіл державного бюджету (пенсіонери, бюджетники, тимчасово не зайняті та ін.). Така категорія є теж піддатливою для психологічних маніпуляцій, адже лозунги збільшення соціальних виплат є запотребованими в цьому середовищі. З метою визначення рівня вразливості сучасним українським суспільством соціального популізму проведено емпіричне дослідження серед 200 мешканців м. Чернівців та Чернівецького району Чернівецької області. Зроблено висновок про високий рівень підтримки соціально-популістських ідей серед народу. Більшості опитаних підтримують популістські соціальні обіцянки, не звертаючи уваги на те, що буде з доходами та економікою після їх виконання. Автор пропонує механізми мінімізації негативних проявів популізму, які мають полягати в об'єднанні зусиль політико-владної еліти при застосуванні інструментів громадянського суспільства. Масштабна просвітницька робота, підвищення кваліфікації представників органів державної влади та місцевого самоврядування, виховання майбутньої еліти на засадах професійності, компетентності, відповідальності, моральних цінностей –

важливі інструменти подолання проявів популізму на сучасному етапі. Автор підкреслює, що проблеми соціального захисту населення вимагають чіткого неупередженого підходу з боку влади та політиків, а з боку населення – необхідне розуміння розділення реального потенціалу держави щодо захисту незахищених категорій громадян від бажаних, а іноді і фантастичних обіцянок, які неможливо виконати.

Ключові слова: популізм; електоральна підтримка; психологічна маніпуляція; державна влада; просвітницька робота; територіальні громади.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Незважаючи на існування значної кількості праць, котрі аналізують значення популізму у сучасному суспільстві, мало вивченим аспектом досі залишається соціальна складова цього поняття. Заповнення цієї прогалини є дуже актуальною проблемою, адже соціальні обіцянки є важливою, а часто визначальною складовою, якою керуються претенденти на важливі державні посади. Маніпуляції електоральними уподобаннями у таких випадках можуть призвести (а часто і призводить) до проголошення лозунгів і програмних обіцянок, які важко або неможливо реалізувати у сфері державної політики.

Проблеми соціального захисту населення вимагають чіткого неупередженого підходу з боку влади та політиків, а з боку населення – необхідне розуміння розділення реального потенціалу держави щодо захисту незахищених категорій громадян від бажаних, а іноді і фантастичних обіцянок, які неможливо виконати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В країнах Західної Європи і Америки дослідження феномену популізму активно дискутується протягом останнього століття [1], виокремлюються його типи, форми, методи здійснення впливу. Значний внесок у розробку теоретичних основ популізму здійснили М. Конован [2], [3], Е. Лакклау [4], Ж. Леку, К. Пост, П. Уайлз [5] П. Уорслі, Е. Шиллз [6],) та ін. Активне вивчення вказаного явища в Україні спостерігається з 90-х рр. ХХ ст. На даний час з проблематики популізму захищені дисертаційні дослідження С. Мигаля [7], М. Дем'яненка [8], Т. Прядко [9]. Важливий аналіз теоретичних та практичних складових цього явища міститься у працях В. Бурдяк [10], О. Лісничук [11], Т. Радя [12], С. Телешуна [13] та ін.

Мусимо відзначити, що серед наукової літератури до кінця не закритим є питання щодо визначення суті власне «соціального популізму», його негативного впливу на суспільство, а відтак і на тих негативних

наслідках, які призводять до електорального вибору громадян. Тобто, питання соціального захисту населення на даний час є предметом маніпуляцій з боку багатьох політиків, які таким чином здобувають симпатії та голоси виборців.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є здійснення аналізу соціального популізму як явища у розвитку сучасного суспільства, а також за допомогою емпіричного дослідження розкрити ступінь його можливого впливу на електоральні вподобання громадян.

Завдання статті полягають у наступному:

1. Визначити описати соціальні складові феномену «популізму» як поширеного явища у сучасному українському суспільстві;
2. Розробити та провести емпіричне дослідження щодо значення соціального популізму для електорального вибору громадян;
3. Запропонувати механізми віднайдення шляхів мінімізації негативного впливу популістів та визначити превентивні заходи з метою нейтралізації цього явища.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Популізм як «мистецтво завоювання симпатій людей» є багатограним і складним явищем, вивчення якого стало особливо актуальним для України в останні десятиліття. Дефініція цього терміну зводилося до багатьох роз'яснень закордонними та вітчизняними дослідниками, але в загальному розумінні вона зводиться до сукупності методів і прийомів, які застосовуються з метою завоювання електоральних вподобань громадян. Популізм в сучасному суспільстві став невід'ємною частиною життя. Найбільшої популярності він набуває в ході проведення передвиборчих кампаній та асоціюється дослідниками з обіцянками електорату, які неможливо або дуже складно виконати. У боротьбі за владу популісти вдаються до використання таких демагогічних прийомів як експлуатація інстинктів натовпу, необґрунтовані соціальні обіцянки, іде апеляція не лише до розуму, а й до почуттів виборців.

Представники ЗМІ та українські політики вживають поняття «соціальний популізм» у протилежному значенні до реалізму та конкретики, як політику невиконаних обіцянок. В будь-якому значенні цей термін сприймається як негативний. Саме тому партійні лідери, депутати

та урядовці відмовляються від звинувачень в популізмі, проте всіляко обвинувачують у цьому своїх політичних суперників

До основних ознак популізму відносяться: віра людей в прості гасла та в те, що складні проблеми можна вирішити легким шляхом; простоту та лаконічність висловлювань політичних лідерів; використання методів маніпулятивного впливу при зверненні до громадян; поширення обіцянок без чіткого плану дій з метою отримання підтримки.

Термін «соціальний популізм» тісно пов'язаний з проблемами соціального захисту населення. Адже у країнах, де більшість населення проживає за порогом бідності [14], обіцянки розширення кола осіб, які мають право на субсидії, можуть отримати більші пенсії, соціальні виплати, допомоги часто стають інструментом маніпуляції серед малозабезпечених категорій населення. За підрахунками окремих дослідників, 84% населення України підтримують популістську політику [15]. Значний вплив такого рівня впливу популізму зумовлений рядом чинників. По-перше, виокремимо історичні. Як слушно зауважує Т. Прядко, «Патерналізм, егалітаризм, прищеплені політичній культурі українців радянською соціально-політичною системою... У поєднанні з хронічною бідністю вони роблять українське суспільство вразливим до натиску соціального популізму. Людей завжди легко переконати тим, у чому вони хочуть переконатись, тобто тим, що тішить їх схильності, надії чи інтереси. Де люди покинуті на самих себе й не відчують, що держава є захисником законності, яскраві прояви популізму пов'язані також із культурою корупції, коли трохи обманювати й хитрувати вважається нормальним» [16, с. 13]. По-друге, в Україні є значною частка населення, для яких основним джерелом доходів став перерозподіл державного бюджету (пенсіонери, бюджетники, тимчасово не зайняті та ін.). Така категорія є теж піддатливою для маніпуляцій, адже лозунги збільшення соціальних виплат є запотребованими в цьому середовищі. Таким чином, відсоткове співвідношення частки населення, яке зацікавлене у критичному осмисленні реальних можливостей держави, є меншим і представлене здебільшого середнім класом, який, як відомо, є нечисленним.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

З метою визначення впливу соціального популізму на електоральний вибір громадян проведено спеціальне дослідження методом анкетного опитування серед населення м. Чернівці та Чернівецького району Чернівецької області. Загалом було опитано 200 респондентів віком від 18 р. Вибіркова сукупність на 54% складалася з

чоловіків та 46% – жінок. Збір інформації (вересень 2020 р) у формі формалізованого інтерв'ю (face to face) проводили здобувачі рівня вищої освіти «магістр» спеціальності «Соціальна робота» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

За соціальним станом та сферою зайнятості найбільше опитаних було серед працюючих робітників (60%), менша частка (22%) – студенти, які ще навчаються, 11% опитаних пенсійного віку та 7% респондентів, які не працюють.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Важливим аспектом вивчення проблематики є розуміння пересічними громадянами суті соціального популізму як явища. Впадає у вічі, що тільки 4% опитаних респондентів заперечують існування цього явища. 61% опитаних притримуються думки, що ця проблема існує. Водночас третина при спробі дати відповідь на питання щодо суті соціального популізму вагалася із відповіддю.

Здебільшого під терміном «соціальний популізм» респонденти розуміють обіцянки політиків про зміни (34%), виступи на телебаченні напередодні виборів (14%), політичний рух (7%), передвиборчу агітацію (39%).

Актуальним та інформативним за наповненням для нас стало питання щодо можливості критичної оцінки електоратом передвиборчих обіцянок за допомогою вивчення передвиборчих програм кандидатів. Більшість опитаних (67%) відповіли, що вони не цікавляться програмами. 21% респондентів звертає увагу на програмні положення кандидатів та партій, які вони представляють у ході передвиборчої кампанії засобами реклами. І тільки 12% опитаних приділяють увагу передвиборчим обіцянкам у програмах, проте ці положення здебільшого вивчаються уже на виборчих дільницях в день голосування.

Респондентам також пропонувалося зазначити, з яких джерел вони найчастіше отримують інформацію про політичних лідерів та їх передвиборчі програми. За результатами опитування найпоширенішим інформаційним джерелом є Інтернет (36%). Це пояснюється тим, що люди частіше використовують Інтернет-ресурси для навчання, роботи та дозвілля. Багато інформації люди отримують завдяки телебаченню та радію (24%) адже напередодні виборів транслюють багато ток-шоу за участю політичних лідерів. Менший відсоток тих, хто знайомиться з передвиборчою агітацією читаючи газети та журнали (16%). Від друзів та родичів отримують інформацію 13% опитаних. Найменш інформативними є рекламні щити, які розташовують на узбіччі дороги, адже вони містять

найменше інформації. Таким чином, значний відсоток отримання агітаційних матеріалів з неофіційних джерел, відгуків у соціальних мережах, спеціально створених для цього сайтів, де містяться ознаки маніпуляції, перешкоджає критичному осмисленню та аналізу інформації.

Половина опитаних мешканців Буковини відзначили, що соціальні обіцянки мають значний вплив на їхній електоральний вибір, що дещо дисонує із результатами досліджень на загальноукраїнському рівні, наведеними вище. Респондентам пропонувалося оцінити за 10-бальною шкалою рівень впливу на їх політичний вибір реклами, яка містить агітаційні заклики та соціальні обіцянки. Більшість респондентів (32%) оцінили рівень впливу на них в 4–6 балів, 18% опитаних поставили оцінку 7–8. Найбільш впливовою реклама є для 26%, виборців (9–10 балів) та зовсім або майже зовсім не впливає на 12% опитаних (0–3 бали).

Актуальним було питання щодо ставлення населення до кандидатів, які допомагають виборцям матеріальною. 32% опитаних відносяться до такої пропаганди нейтрально та не засуджують такі дії. 26% людей ставляться до такого виду агітації позитивно, адже такий вид допомоги завжди є потрібними. 24% виборців зазначили про своє негативне ставлення до подібних дій політичних представників. 18% людей не могли визначитися з варіантом відповіді.

Продовженням попереднього блоку питань стало з'ясування думки респондентів щодо того, чи зміниться у них ставлення до кандидата після того як він під час передвиборчої агітації робитиме «добрі справи» (виділить кошти на будівництво дитячих майданчиків, ремонт шкіл, доріг, тощо). Більша половина опитаних (58%) вказують на те, що їх думка про політика залишиться незмінною через те, що всі його прояви допомоги робляться тільки для збільшення власного рейтингу та після виборів така допомога припиниться. Проте 29% можуть змінювати свою думку про політика, оскільки він робить корисну справу для громадян та в майбутньому зможе допомагати і далі. 13% опитаних не змогли визначитися з відповіддю.

Аналізуючи відповіді останніх двох питань, можна стверджувати, що опитані респонденти розцінюють всі прояви допомоги політиків як передвиборчу агітацію, спрямовану на збільшення кількості своїх прихильників. Проте, незважаючи на це, більшість людей не змінює свою думку про кандидата, який здійснює матеріальне «стимулювання» електорату.

На питання щодо перевірки обіцянок політиків і співставлення їх з реальними справами респонденти відповіли так. 34% людей не аналізують соціальні обіцянки, а вірять на слово, 28% опитаних обговорюють заяви

політики зі своїми родичами, друзями, близькими людьми. Часто вони порівнюють почуті заклики з фактами (27%), це дає їм змогу зрозуміти, чи можливо в майбутньому виконати обіцянку. Отже, більшість людей піддається впливу популізму. Показник тих, хто для оцінки почутої інформації шукає думку експерта, людини яка досліджує дане питання, не перевищує 11%.

Опитування показало високий рівень підтримки соціально-популістських ідей серед народу. Більшості опитаних підтримують популістські соціальні обіцянки, не звертаючи уваги на те, що буде з доходами та економікою після їх виконання.

Результати дослідження приблизно співпадають із даними опитування експертів, які проводилися раніше «Бюром аналітики Тектум». і показували вплив популістів на громадян. Так, 50% експертів впевнені у тому, що панівним різновидом у нас є соціальний популізм. Крім нього, було виокремлено антиолігархічний (56%), соціальний (50%), безпековий (44%), військовий (34%) [17].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Проведене анкетне опитування та дані соціологічних досліджень попередніх років свідчать про досить низький рівень обізнаності українського суспільства, а відтак тяжіння до політичних маніпуляцій. Значною мірою це стосується соціального популізму – явища, характерного для країн з різним рівнем розвитку. Найчастіше вітчизняні популісти використовують такі прийоми як звернення до експлуатації інстинктів натовпу, необґрунтовані обіцянки підвищення пенсій, заробітних плат, зниження комунальних послуг тощо. При цьому у своїх промовах політики звертаються до людей простою зрозумілою мовою, висвітлюються найбільші проблеми, які виникли, висловлюється критика існуючій владі, звертається увага на всі прорахунки. Водночас популісти обіцяють змінити все на краще найближчим часом.

Для подолання або мінімізації соціального популізму варто, на нашу думку, зосередити увагу на просвітницькій роботі серед громадян з метою висвітлення всіх негативних наслідків подібного явища. З іншого боку політична освіченість посадових осіб, особливо в межах існуючих територіальних громад – надійний запобіжник від маніпуляцій електоральними настроями. Тому, на нашу думку, проведення тренінгів, запровадження спеціальних курсів в межах підвищення кваліфікації працівників органів влади – дієвий крок щодо подолання негативного

впливу соціального популізму.

Зрештою, на нашу думку, велика кількість сприйнятливого до популізму населення зумовлена специфікою нашої державної еліти. Революції, які відбувалися в Україні у 2004 та 2013–2014 рр. сформували запит у суспільстві на порядних, чесних, відкритих, професійних політиків, які здатні сказати населенню правду. Розчарування у еліті, яка декларувала національні та соціальні гасла, а при цьому зберігала багатомільйонні ресурси в іноземних банках, призвели до спроби її заміни внаслідок президентських та парламентських виборів у 2019 р. Дані сучасних соціологічних досліджень знову підтверджують розчарування українського суспільства своїм вибором. Тому ще одним шляхом нівеляції негативних явищ популізму та існування критичного мислення населення вважаємо активізацію роботи органів державної влади щодо формування психології державного народу шляхом виховання ефективних управлінських кадрів у територіальних громадах та інших органах місцевого самоврядування. Існування у нашому суспільстві відповідальної, чесної, професійної, ефективної управлінської ланки є потребою часу та відповіддю на виклики сьогодення.

Перспективи подальших досліджень. Перспективи подальших досліджень вбачаються нами у подальшому вивченні регіональної специфіки психологічних маніпуляцій із подальшою синхронізацією та уніфікацією антипопулістських заходів. Імплементация у життя останніх стане важливим інструментом формування громадянського суспільства та дозволить збільшити частку населення, яка мислить критично та об'єктивно стосовно свого електорального вибору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] G. Ionescu and E. Gellner, *Populism, Its Meanings and National Characteristic*. London, 1969, 213 p.
- [2] M. Canovan, «Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy», *Political Studies*, XLVII, p. 2–16, 1999.
- [3] M. Canovan, *Populism*. New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, 351 p.
- [4] E. Laclau, *On Populist Reason*. London: Verso, 2005. 276 p. [Online]. Available: <https://books.google.com.ua/books>
- [5] P. A. Iles, «Syndrome, Not a Doctrine: Some Elementary Theses on populism», *Populism. Its Meanings and National Characteristics*. London: Macmillan, 1969, p. 166–179.
- [6] E. Shils, *The Torment of Secrecy: The Background And Consequences of*

American Security Policies. London: Heinemann, 1956, 259 p.

- [7] С. М. Мигаль «Популізм в політичному житті суспільства», автореф. дис. канд. наук; Одеський ун-т ім. І. І. Мечникова, Одеса, 1995, 14 с.
- [8] М. М. Дем'яненко, «Популізм як політичний феномен і маніпулятивна технологія», дис. канд. наук; Київський нац. торгов.-екон. ун-т. Київ, 2015, 177 с.
- [9] Т. П. Прядко, «Популізм як ризик демократичного розвитку і засіб політичної мобілізації електорату», автореф. дис. канд. наук, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2018, 22 с.
- [10] В. Бурдяк, Ю. Макар, «Популізм – складова діяльності українських політичних партій», Україна-Європа-Світ: Міжнародний зб. наук. праць. Серія: Історія, міжнар. відносини, Вип. 10, с. 130–138, 2012. [Електронний ресурс].
Доступно: https://shron1.chtyvo.org.ua/Burdiak_Vira/Populizm_skladova_diiialnost_i_ukrainskykh_politychnykh_partii.pdf?PHPSESSID=l5hb4udgthqrgulkk1m6pa7k7
- [11] О. В. Лісничук «Популізм в Україні: теоретичні засади і проблеми вивчення феномену», *Наукові записки Ін-та політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, Вип. 4(78), с. 63–73, 2015.
- [12] Т. Радь, «Теоретичні засади популізму», *Akademia*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.academia.edu/9639276>
- [13] С. О. Телешун, «Український популізм і виборчі реалії», *Відкриті очі*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2009/>
- [14] О. Крамар, «Більше половини українців перебувають за межею бідності», *Hromadske.ua*. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://hromadske.ua/posts/bilshe-polovini-ukrayinciv-perebuvaют-za-mezheю-bidnosti-institut-demografiyi>
- [15] Д. Яблонський, Д. Михайлишина, П. Ілляшенко, «Як зробити українців менш вразливими до популізму», *Центр економічної стратегії*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://ces.org.ua/populism-paper/>
- [16] Т. П. Прядко, «Популізм як ризик демократичного розвитку і засіб політичної мобілізації електорату», автореф. дис. канд. наук, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2018, с. 13.
- [17] «Оцінка рівня популізму на парламентських виборах 2014 року», *Брифінг-презентація*. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/1718789-66968341b708c17928dd4e5aeafd6b9.html>

SOCIAL POPULISM AS A MEANS OF PSYCHOLOGICAL MANIPULATION OF THE ELECTORATE IN THE TRANSITIONAL UKRAINIAN SOCIETY

Oleg Shmanko,

Ph.D in History, Associate Professor,
Assistant Professor
of the Chair of Pedagogy and Social Work,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.
Chernivtsi, Ukraine.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9491-4564>
o.shmanko@chnu.edu.ua

Abstract. The article reveals the importance of negative psychological manipulative technologies which takes place in modern transitional Ukrainian society in the process of political activity. They are connected with the process that is now called populism. The author argues that along with such types of populism like national, religious, military, anti-oligarchic and others, the social is very important. Social populism is characteristic of countries with different levels of development, but societies in transition are at greater risk of succumbing to this phenomenon. Besides, Ukraine has a significant share of the population for whom the principal source of income has been the redistribution of the state budget (pensioners, state employees, temporarily unemployed, etc.). This category is also susceptible to psychological manipulation because the slogans of increasing social benefits are in demand in this environment. An empirical study was conducted among 200 residents of Chernivtsi city and its district of the Chernivtsi region to determine the level of vulnerability of modern Ukrainian society to social populism. It is concluded that there is a high level of support for social and populist ideas among the people. Most respondents support populist social promises, ignoring what will happen to incomes and the economy after they are fulfilled. The author proposes mechanisms to minimize the negative manifestations of populism, which should be to unite the efforts of the political elite in the use of civil society tools. Large-scale educational work, advanced training of representatives of state authorities and local self-government, education of the future elite based on professionalism, competence, responsibility, moral values are the vital tools for overcoming the manifestations of populism at the present stage. The author emphasizes that the problems of social protection of the population require a definite impartial approach on the part of the authorities and politicians, and on the part of the population, it is necessary to understand the separation of the real potential of the state to protect vulnerable groups from desirable and sometimes fantastic promises that cannot be fulfilled.

Keywords: populism; electoral support; psychological manipulation; state power; educational work; territorial communities.

СОЦИАЛЬНЫЙ ПОПУЛИЗМ КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ МАНИПУЛЯЦИЯ ЭЛЕКТОРАТОМ В ПЕРЕХОДНОМ УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ

Шманько Олег Владимирович,

кандидат исторических наук, доцент,
доцент кафедры педагогики и социальной работы
Черновицкого национального университета
имени Юрия Федьковича.
Черновцы, Украина.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9491-4564>
o.shmanko@chnu.edu.ua

Аннотация. В статье раскрывается значение негативных психологических манипулятивных технологий, имеющих место в современном переходном украинском обществе в процессе политической деятельности. Они связаны с процессом, который принято сейчас называть популизмом. Автор доказывает, что наряду с такими видами популизма как национальный, религиозный, военный, антиолигархический и др. очень важное место занимает социальный. Социальный популизм характерен для стран с разным уровнем развития, но общества переходного типа имеют больший риск подвергнуться этому явлению. Кроме того, в Украине значительная часть населения, для которого основным источником доходов стало перераспределение государственного бюджета (пенсионеры, бюджетники, временно неработающие и др.). Такие категории тоже поддаются психологическим манипуляциям, ведь лозунги увеличения социальных выплат в этой среде востребованы. С целью определения уровня уязвимости современным украинским обществом социального популизма проведено эмпирическое исследование среди 200 жителей Черновцов и Черновицкого района Черновицкой области. Сделан вывод о высоком уровне поддержки социально-популистских идей среди народа. Большинство опрошенных поддерживают популистские социальные обещания, не обращая внимания на то, что будет с доходами и экономикой после их выполнения. Автор предлагает механизмы минимизации негативных проявлений популизма, которые должны заключаться в объединении усилий политико-властной элиты при применении инструментов развития гражданского общества. Масштабная просветительская работа, повышение квалификации

представителей органов государственной власти и местного самоуправления, воспитания будущей элиты на основе профессионализма, компетентности, ответственности, нравственных ценностей – важные инструменты преодоления проявлений популизма на современном этапе. Автор подчеркивает, что проблемы социальной защиты населения требуют четкого беспристрастного подхода со стороны власти и политиков, а со стороны населения – необходимо понимание разделения реального потенциала государства по защите незащищенных категорий граждан от желаемых, а иногда и фантастических обещаний, которые невозможно выполнить.

Ключевые слова: популизм; электоральная поддержка; психологическая манипуляция; государственная власть; просветительская работа; территориальные общины.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED).

- [1] G. Ionescu and E. Gellner, Populism, Its Meanings and National Characteristic. London, 1969, 213 p.
- [2] M. Canovan, «Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy», Political Studies, XLVII, p. 2–16, 1999.
- [3] M. Canovan, Populism. New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, 351 p.
- [4] E. Laclau, On Populist Reason. London: Verso, 2005. 276 p. [Online]. Available: <https://books.google.com.ua/books>
- [5] P. A. Iles, «Syndrome, Not a Doctrine: Some Elementary Theses on populism», Populism. Its Meanings and National Characteristics. London: Macmillan, 1969, p. 166–179.
- [6] E. Shils, The Torment of Secrecy: The Background And Consequences of American Security Policies. London: Heinemann, 1956, 259 p.
- [7] S. M. Myhal «Populizm v politychnomu zhytti suspilstva», avtoref. dys. kand. nauk; Odeskyi un-t im. I. I. Mechnykova, Odesa, 1995, 14 s.
- [8] M. M. Demianenko, «Populizm yak politychnyi fenomen i manipulyativna tekhnolohiia», dys. kand. nauk; Kyivskyi nats. torhov.-ekon. un-t. Kyiv, 2015, 177 s.
- [9] T. P. Priadko, «Populizm yak ryzyk demokratychnoho rozvytku i zasib politychnoi mobilizatsii elektoratu», avtoref. dys. kand. nauk, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova, 2018, 22 s.

- [10] V. Burdiak, Yu. Makar, «Populizm – skladova diialnosti ukrainskykh politychnykh partii», Ukraina-Yevropa-Svit: Mizhnarodnyi zb. nauk. prats. Serii: Istoriia, mizhnar. vidnosyny, Vyp. 10, s. 130–138, 2012. [Elektronnyi resurs].
Dostupno: https://shron1.chtyvo.org.ua/Burdiak_Vira/Populizm_skladova_diialnosti_ukrainskykh_politychnykh_partii.pdf?PHPSESSID=15hb4udgthqrgulkk1m6pa7k7
- [11] O. V. Lisnychuk «Populizm v Ukraini: teoretychni zasady i problemy vyvchennia fenomenu», Naukovi zapysky In-ta politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, Vyp. 4(78), s. 63–73, 2015.
- [12] T. Rad, «Teoretychni zasady populizmu», Akademia. [Elektronnyi resurs].
Dostupno: <http://www.academia.edu/9639276>
- [13] S. O. Teleshun, «Ukrainskyi populizm i vyborchi realii», Vidkryti ochi. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2009/>
- [14] O. Kramar, «Bilshe polovyny ukraintsiv perebuvaiut za mezheiu bidnosti», Hromadske.ua. [Elektronnyi resurs].
Dostupno: <https://hromadske.ua/posts/bilshe-polovini-ukrayinciv-perebuvayut-za-mezheiu-bidnosti-institut-demografiyi>
- [15] D. Yablonskyi, D. Mykhailyshyna, P. Illiashenko, «Iak zrobyty ukraintsiv mensh vrazlyvymy do populizmu», Tsentr ekonomichnoi stratehii. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://ces.org.ua/populism-paper/>
- [16] T. P. Priadko, «Populizm yak ryzyk demokratychnoho rozvytku i zasib politychnoi mobilizatsii elektoratu», avtoref. dys. kand. nauk, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova, 2018, s. 13.
- [17] «Otsinka rivnia populizmu na parlamentskykh vyborakh 2014 roku», Bryfinh-prezentatsiia. [Elektronnyi resurs].
Dostupno: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/1718789-66968341b708c17928dd4e5aeadd6b9.html>

Стаття надійшла до редакції
12 квітня 2021 року